

L'exili francès

París

Neus Real

Quan Mercè Rodoreda marxa cap a l'exili, el 1939, poc es pot imaginar que s'hi estarà fins als anys setanta. Tampoc sap, encara, que viurà quinze anys a França; ni que aquell París descobert al final de 1928, durant el seu viatge de noces, se li convertirà en una segona llar. Sobre la capital, escriu a Anna Murià l'octubre de 1956: «malgrat la misèria i les penes, em sentia a casa». I així, tot i que està instal·lada a Ginebra des de 1954, l'escriptora toma regulament a la ciutat que se l'ha feta seva, i a la qual va arribar, perduda la guerra, un mes després de sortir de Barcelona.

França, 1939-1946

El 23 de gener de 1939, Mercè Rodoreda deixa la ciutat comtal dins del bibliobús de la Conselleria de Cultura de la Generalitat. De can Pol, a Bescanó, passa al mas Perxés, d'Agullana. El 30 de gener travessa la frontera pel Portús, pernocta al Voló i arriba a Perpinyà. Tres dies després es desplaça amb tren a Tolosa de Llenguadoc. A final de febrer va cap a París, i a començament d'abril, en el marc de les gestions per millorar les condicions de vida dels intel·lectuals exiliats, es trasllada al castell de Roissy-en-Brie, a l'est de la capital. Villa Rosset, una casa dels afores del poble, substitueix el *château* quan, arran de l'esclat de la Segona Guerra Mundial, aquest deixa de funcionar com a refugi.

A mitjan juny de 1940, l'escriptora ha d'abandonar la capital francesa fugint dels alemanys. Es dirigeix cap a Orleans via Artenay per travessar el Loira i entrar en zona «lliure», però dues hores abans d'arribar-hi s'ha de desviar perquè la ciutat crema i ja no hi ha ponts sobre el riu (una experiència terrible que relata en la correspondència amb Murià i a la narració «Orleans, 3 quilòmetres»). En direcció a Tours, creua un Meung-sur-Loire completa-

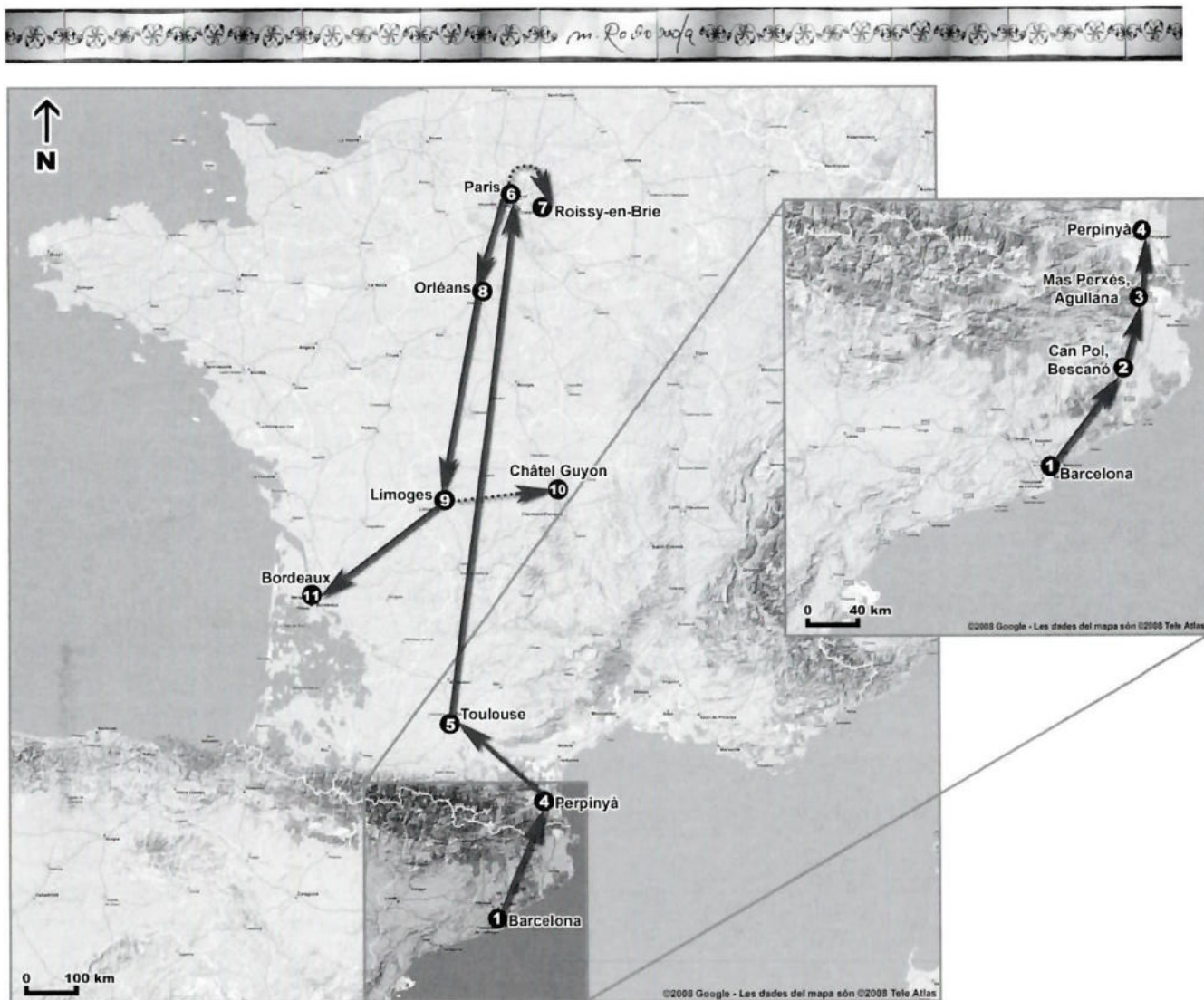

ARXIU FUNDACIÓ MERCÈ RODOREDÀ

Rodoreda i Obiols.

ment destruït i, un cop passada finalment la línia fluvial, es refugia en una granja durant dotze dies, en el decurs dels quals se signa l'armistici. En deixar la granja, l'autora va cap al sud i acaba instal·lant-se a Llemotges, la població on viu la protagonista de «Mort de Lisa Sperling». Una cambra al número 12 del carrer Filles de Nôtre Dame esdevé la seva nova llar. La catedral de Saint Étienne, els jardins de l'Évêché, la Gare des Bénédictins, la biblioteca municipal, els carrers i les places del centre històric, els cafès i el Pont Neuf es converteixen en l'entorn més familiar de Rodoreda durant uns anys difícils, que explica per carta a Carles Riba i altres amats. Sola des del 5 de juny de 1941, data en què detenen Armand Obiols, fins a l'octubre, fa gestions diverses per millorar la

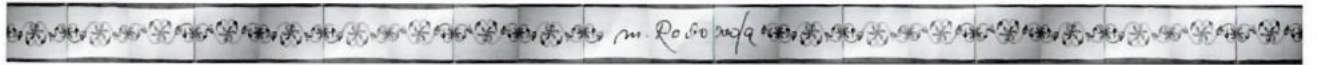
situació del seu company (recreada a «Nit i boira» o «Cop de lluna», entre altres). Un cop Obiols és a Bordeus, en prou bones condicions ateses les circumstàncies, l'autora es dedica a un cercle d'amics força important, a llegir i a estudiar anglès.

Obiols va ocasionalment a Llemotges a veure-la, i ella també el visita. Comencen els problemes de salut de Rodoreda, però l'escriptora se'n va sortint i, en el tombant de l'agost al setembre de 1943, es reuneix amb el company a Bordeus. Viuen a la Rue Chauffour, 43 (a tocar del carrer Judaïque i a prop de la plaça Gambetta), i mantenen algunes relacions. Els cinemes, els cafès i els parcs, els museus i els monuments, la llibreria Montesquieu, els carrers que conflueixen al Marché des Grands Hommes (cor gastronòmic de la vila), o la Borsa i el pont de Pedra, configuren el paisatge urbà renovat de Rodoreda durant tres anys. A pesar que des que els alemanys es retiren de la zona, el 1944, sent un impuls inaturable d'escriure, ha de cosir tothora; en mots seus, fins

a l'embrutiment (i per comprovar la veritat d'aquesta afirmació epistolar només cal llegir, entenent que la vida ha passat pel sedàs de la literatura, «Fil a l'agulla»). L'autora vol anar-se'n a París, però no pot. Són temps molt durs; tanmateix, el desembre de 1945 escriu a Anna Murià: «Em [...] requen tots aquests anys inútils, desmoralitzadors, però me'n venjaré. Els faré útils, estimulants, que els meus enemics tremolin. A la més petita ocasió tornaré a fer una entrada de cavall sicilià. No hi haurà qui m'aturi».

A París, com a casa (1946-1954)

El setembre de 1946, finalment, l'escriptora torna a la capital francesa. D'entrada s'està amb els Tasis al número 9 de la Rue Coëtlogon, però aviat es trasllada a una *chambre de bonne* a la sisena planta del 21 de la Rue de Cherche-Midi, cedida per la germana de Nicolau d'Olwer. Hi viu durant vuit anys, i fins a l'abril de 1977,

ARXIU FUNDACIÓ MARÇÈ RODOREDÀ

Roissy-en-Brie, Villa Rosset.

en què deixa l'allotjament de manera definitiva, és el lloc on sojorna sempre que va a París.

Amb el canvi de ciutat, i amb l'assessorament constant de Josep Carner, Rodoreda s'aboca a la poesia (vegeu *Agonia de llum*, que inclou la seva obra lírica i part de la correspondència amb l'autor). A principi de 1947 ja ha pogut substituir la costura per la feina en el projecte reprès de la *Revista de Catalunya* i, a banda de poemes i cartes, escriu noves narracions (al llarg de l'any en publica diverses a Mèxic i Xile i a la mateixa *Revista de Catalunya*). Aquests relats i altres escrits més tard componen *Vint-i-dos contes* (1958), llibre clau, al costat de *Semblava de seda* (1978), de la translació literària de les seves experiències de l'exili francès. L'autora també comença dues novel·les, per bé que no arriben a bon port. No deixa de produir, de fet, malgrat els problemes al braç dret que té durant un temps. I en el tombant dels anys cinquanta es posa a pintar; el juliol de 1953 escriu a Obiols que ja té «estil i un món». Sap, però, que el seu futur «està en l'escriptura».

A la Fundació Mercè Rodoreda (FMR) es conserven dos documents breus però fonamentals per conèixer el París de l'autora. El primer, titulat «París (fragment)», explica, entre altres coses, el seu radi d'acció a la ciutat. «París», el segon (en castellà), hi afegeix alguns aspectes interessants: les males estones al metro en equivocar-se amb els canvis de línia; les anades setmanals al Louvre el

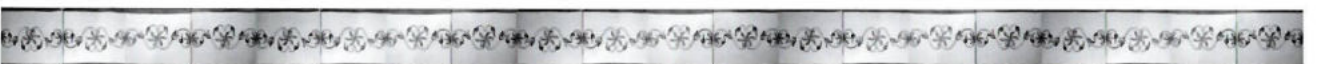
dia d'entrada gratuïta; la fascinació pels pastissos coberts de caramel del fom per davant del qual passava, tornant cap a casa, a la plaça de la Creu Roja; els passeigs amb Camer i Josep Irla en sortir de les oficines de la Generalitat; les hores a les parades de llibre vell de la vora del riu (segurament, des del Louvre al pont Mairie i del Musée d'Orsay fins al pont Sully, i també al Barri Llatí, prop de la Sorbona), on veu per primera vegada la màscara de *La noyée de la Seine*; l'admiració per *Nôtre Dame*, i el record d'un quadre de Dalí contemplat al Museu Nacional d'Art Modern.

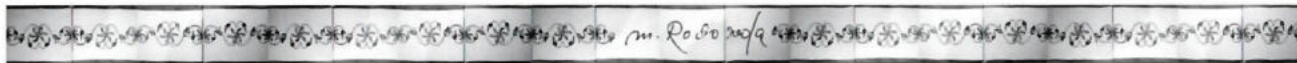
La correspondència de Rodoreda i diverses notes seves conservades a la FMR informen que, paral·lelament, l'escriptora va als Jardins del Luxemburg, al Jardí Botànic o al Museu d'Història Natural i passeja pels carrers del voltant. Allà, la sedueixen i esgarripen «els dits trencats a les mans de moltes reines i santes de França» (sobre les quals omple fulls i fulls), els esquelets d'un dinosaure, d'una dona i d'una balena austral, la col·lecció d'escarabats, la infinitat de plantes, les dàlies i els lliris. Així mateix, fa «excursions pel barri» de Saint-Germain-des-Prés i es meravella davant les hores de la paret de l'església; freqüenta tant la llibreria La Hune com els cinemes La Pagode, Ursulines, Dragon, Pax, Lux, Parnasse, Récamier, Bonaparte o Raspail; compra al Bon Marché; va a la Biblioteca Nacional (a la seu Richelieu); veu les exposicions que li interessien; volta per les botigues, les joieries i els antiquaris;

Llemotges.

ARXIU FUNDACIÓ MARÇÈ RODOREDÀ

ARXIU FUNDACIÓ MERCÈ RODOREDÀ

Châtel Guyon, agost de 1954. Mercè Rodoreda al balneari.

adquireix paper a la Rue de Rennes; va al teatre, rep visites i es troba amb companys i amics catalans com Melcior Font o Joan Puig i Ferrer.

A pesar que Rodoreda viatja ocasionalment a Barcelona i, quan la salut ho exigeix, fa estades a llocs com Abondant o Châtel Guyon, on se sent realment a casa és a la capital francesa. L'octubre de 1956, des de Ginebra, escriu a Anna Murià: «Després de dos anys i mig d'ésser en aquesta terra encara m'enyoro de París». I és que França, a través de la ciutat, serà una segona llar encara molt de temps; en la seva literatura, si més no en part, per sempre. Per això, més enllà dels fets biogràfics, resseguir la geografia francesa i parisenca de l'autora de Sant Gervasi ens hauria d'acabar conduint al seu llegat fonamental: l'escriptura.

Una proposta concreta

Com que en aquest article no hi ha espai per oferir el recorregut sencer per la França de Mercè Rodoreda (deduïble de la documentació que hi ha a la FMR, de la seva producció i de la bibliografia sobre ella), proposem una de les rutes literàries que el podrien integrar: un itinerari centrat en l'estada a París entre 1946 i 1954. A partir de la necessària relació amb els llocs específics, però en un ventall d'opcions que va de la referència explícita a una connexió interpretativa més lliure, per il·lustrar-los s'han triat unes declaracions de l'escriptora en una entrevista, tres poemes, diversos fragments de contes i algunes parts de cartes, de proses i de notes inèdites. Per bé que sovint hi apareguin literalment, la intenció no és tant «llegir» els espais físics mitjançant els textos com procurar que el verb rodoredià invoqui, en cada punt de la ruta i globalment, el temps històric, cultural, creatiu i personal de l'autora a la capital francesa.

París, 1948. Flor Natural.

ARXIU FUNDACIÓ MERCÈ RODOREDÀ

